

ULUS DEVLETİN DÖNÜŞÜMÜNDE HÜKÜMET DIŞI ÖRGÜTLERİN ETKİSİ

Gökhan TUNCEL*

Özet: Ekonomik, teknolojik, sosyal ve siyasal alandaki gelişmeler inanç, değer, kurum ve kuralların değişim ve dönüşüm geçirmesine neden olmaktadır. Zamanın kısaldığı ve mekânın daraldığı küreselleşme sürecinde yaşanan değişim ve dönüşüm diğer birçok kurum gibi uluslararası sistemin etkili aktörlerinden olan ulus devletleri de büyük ölçüde etkilemektedir. Küreselleşme süreci geleneksel ulus devlet düşüncesinde hayati öneme sahip egemenlik hakkının muhtevasında ve uygulanmasında büyük çaplı değişim ve dönüşüm yaşanmasını beraberinde getirmiştir. Ulus devletin egemenlik hakkı bir taraftan uluslararası sistemin etkili aktörlerinden olan ulus üstü siyasi ve ekonomik yapılar tarafından aşındırılırken diğer taraftan merkezi yönetim yetkilerinin yerel yönetimler ile sivil yapılarla paylaşılmasıyla ulus devletin yapısal dönüşümü sağlanmakta, işlevleri azaltılmakta ve etki alanı da daraltılmaktadır.

Uluslararası alanda etkisini artırma eğiliminde olan hükümet dışı örgütler, ulus devlet üzerinde çok yönlü etki yapan aktörlerden birisi olarak öne çıkmaktadır. Hükümet dışı örgütler sahip olduğu bazı özelliklerinden dolayı ulus devletler üzerindeki etkisi, uluslararası siyasi yapılar ile çok uluslu şirketlerden bazı yönlerden ayrılmaktadır. Bu çalışmada uluslararası alanda faaliyet gösteren diğer siyasi ve ekonomik yapılardan birçok yönden ayrılan hükümet dışı örgütlerin sahip olduğu özelliklerin ulus devlet düşünce, yapı ve işleyişine etkisi irdelenmektedir. Bazı özellikleri hükümet dışı örgütlerin ulus devlet üzerindeki etkisini artırıcı bazı özellikleri ise onun ulus devlet üzerindeki etkisini azaltıcı etki yaptığı düşüncesinden hareketle konu farklı boyutlarıyla ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ulus, devlet, egemenlik, hükümet dışı örgüt, küreselleşme.

Abstract: Changes in economic, technological, social and political fields result in changing and transformation of believes, values, institutions and rules. The change sand transformations experienced in the globalization process where the time shortens and the space narrows, seriously affect along many things also the nation states which are one of the main actors of international system. Globalization process brings together a great amount of change and transformation in content and application of the right of sovereignty. The functions of the nation states diminish, and the affect area of the nation states narrow, and the right to sovereignty is eroded because of in the one hand supranational political and economic structures which are also important agents of the international system, and in the other, because of share of central Powers with local government and civil structures.

The non-governmental organizations (NGOs) which desire to increase their effects on international area come forward as one of the actors which affect

* Yrd. Doç. Dr. İnönü Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü,

nation states multi directionally. The effects of NGOs on nation states differ from of international political structures and multinational corporations, because of some of their characteristics. In this study it is examined the effects of NGOs on the nation states' ideas, structures and functioning which differ from effects of other political and economic structures. The research is handled from the thought that characteristics of NGO's are very effective on nation state. However at the same time their same characteristics are defective.

Keywords: Nation, state, sovereignty, non-government organizations, globalization.

I.Giriş

Batıda ortaya çıkan ulus devletler, uzun yıllardır uluslararası sistemin önemli aktörü olarak varlığını sürdürmektedir. Siyasi, idari, ekonomik ve kültürel yönden birçok farklı özellikleri bulunan ulus devletler sahip oldukları egemenlik hakkının korunması hususundaki hassasiyetleri açısından çoğu zaman benzer bir yaklaşım sergilemişlerdir. Ulus devletlerin sahip olduğu diğer özellikler gibi egemenlik kavramının içeriği ve egemenlik hakkının kullanılması zaman ve mekâna bağlı olarak değişim göstermiştir. Ekonomik, teknolojik, siyasi ve sosyal alanda hızlı bir değişime ve insanların belli bir bilince yoğunlaşmasına (Robertson, 1996: 8) neden olan küreselleşme süreci, uluslararası sistemdeki iki kutuplu yapılanmayı sona ermesine zemin hazırlamış ve tek kutuplu yeni bir sistemin oluşumuna büyük katkı yapmıştır. Yenidünya düzeni olarak da adlandırılan bu yapı, uluslararası sistemin aktörlerinin nitelik ve nicelik açısından büyük bir değişim ve dönüşüm yaşamasına neden olmuştur. Yaşanan bu değişim ve dönüşüm, ulus devlet düşüncesi ile yapı ve işleyişinin sorgulanmasını ve özellikle de klasik ulus devlet düşüncesinin temelini oluşturan egemenlik hakkının aşınmasını beraberinde getirmiştir.

Ulus üstü yapılar, çok uluslu şirketler ve hükümet dışı örgütler ulus devletin birçok açıdan sorgulanması ve egemenlik hakkının aşındırılması sürecinin etkili aktörü olmuştur. Kuruluş amacı, yapısı, faaliyet alanları ve işleyişi bakımından diğer örgütlenmelerden farklı özellikleri bulunan hükümet dışı örgütlerin ulus devletler üzerindeki etkisi artma eğilimindedir. Bu çalışmada hükümet dışı örgütlerin klasik egemenlik anlayışı çerçevesinde oluşturulmaya çalışılan ulus devlet düşünce, yapı ve işleyişi üzerindeki etkisi ele alınmaktadır. Dünyada temel insan hakları ile liberal demokrasi düşüncesinin yaygınlaştığı bir sürecin yaşanması hükümet dışı örgütlerin uluslararası sistemin önemli aktörlerinden biri olmasını sağlaması yanında ulus devletler üzerindeki etkisini artırmasına da zemin hazırlamıştır. Gönüllülük ve sorumluluk esasına göre kurulan ve işletilen hükümet dışı örgütler çoğu zaman klasik egemenlik düşüncesi çerçevesinde biçimlenen devlet merkezli ulus devlet düşünce, yapı ve işleyişinin insan merkezli bir dönüşüm içerisine girmesine önemli katkılar sunmuştur(Smillie, 1997: 270). Hükümet dışı örgütlerin sahip olduğu bazı özellikler ulus devletlerin dönüşümü üzerindeki etkisini artırıcı olmasına karşın sahip olduğu bazı özellikleri ise ulus devletler üzerindeki etkisini azaltıcı bir etki yapmaktadır. Hükümet dışı örgütlerin sahip olduğu

özelliklerin ulus devlet üzerindeki etkisi bu çalışmada farklı yönleriyle irdelenmektedir.

II. Ulus Devletin Ortaya Çıkışı ve Genel Özellikleri

Ulus devlet; belli bir toprak parçası üzerinde uzun yıllar bir arada yaşayan insanların, yasal güç kullanma hakkına sahip otorite altında modern dönemde ortaya çıkmış siyasal bir olgudur. Mekân (sınırları belirlenmiş toprak parçası- ülke- vatan), insan (vatandaş) ve örgüt (egemenlik hakkı bulunan siyasal iktidar- bürokrasi) klasik manada devletin kurulması için gerekli temel unsurlar olarak kabul edilmektedir. Ulus devleti klasik devlet anlayışından ve yapılarından farklı kılan otoritenin meşruiyet kaynağında yaşanan dönüşümdür. Ulus devlet klasik dönemde otoriteye meşruiyet sağlayan din, mitoloji, kan bağı ve karizmadan farklı olarak otoritenin meşruiyet kaynağını ulusa dayandırma iddiasında olmuştur. Sınırları içinde en üst güç olarak yasa yapma ve bunların yürütülmesini faal biçimde uygulama, şiddet araçlarının tasarrufu üzerinde güç tekelini oluşturma, dahili siyasi veya idari hükümet biçimiyle ilgili temel siyasetleri kontrol etme ve gelirlerinin temeli olan ulusal ekonominin meyvelerini harcama kapasitesine sahip olan siyasi bir örgüt (Giddens, 2005: 366) olan devlette egemenlik hakkına ulus (Çam, 1997: 343) sahip olmuştur. Ancak bireylerin toplamından daha üst bir anlam içerdiği (Erözden, 2008: 52-55) varsayılan ulusa yüklenen değer ile ulusun ortaya çıkış süreci ve ulus devlet ilişkisi siyasal düşünürler için önemli bir tartışma alanı oluşturmuştur.

Alman romantiklerinin insanlığın ulaştığı veya ulaşacağı son siyasal form, sosyalistlerin geçici bir kötülük olarak ara bir form olarak gördüğü, bazılarının ise kapitalist sistemin gelişimi için gerekli olduğunu düşündüğü (Erdem, 2010: 50) devlet, Otuz Yıl Savaşları'nın ardından 1648'de imzalanan Westphalia Anlaşması ile Avrupa'daki uluslararası düzenin siyasi birimi haline gelmiştir. Modern anlamda ulus devletin ortaya çıkışında ise Fransız Devrimi önemli bir dönüş noktası olmuştur. Fransız Devrimi sonrasında devlet mutlakıyetçi formu içinde idari, adli ve iktisadi yapının merkezileşmesi sonucu devletin ulusal biçimde dönüşme sürecine girmiştir (Amin, 2007: 180).

Sürekliliği ve mutlaklığı kabul edilen egemenlik hakkını sadece güce değil, soyut ve aşkın bir meşruluk (Heywood, 2011: 112) temeline oturtan (Erözden, 2008: 47-52) 1789 tarihli Fransız Devrimi ulus devlet ile vatandaş statüsünün (Brubaker, 2010: 59) ortaya çıkışında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Ulus devlet geçmişte kul, köle ve tebaa statüsü uygun görülen halkın, siyasal alanda nesne konumundan özne konumuna geçişini ifade eden vatandaşlık hakkına sahip olmasını sağlamıştır. Ancak vatandaş statüsüne geçiş sürecinde ulus devlet, halkı türdeşleştirilmesi (Smith, 2002: 173-176) gereken bir yığın olarak gördüğü için ortak kültür, simgeler, değerler yaratarak, geleneklerle köken mitlerini canlandırmış (Guibernau, 1997: 93), çoğu zaman da onu benzer özelliklere sahip bir yapı gibi var sayma eğiliminde olmuştur. Ulus devlet sınırları içerisinde türdeş bir ulus varlığını ileri sürebilmek için çoğu

zaman ülkedeki etnik, dini, dilsel ve kültürel farklılıklar yok sayılmış, gizlenmiş (örtülmüş) ya da geri plana itilmiştir.

Milliyetçilik düşüncesi ulus devletin sürdürülebilir olmasını sağlayan etmenlerden birisi olmuştur. Milliyetçilik düşüncesinin bir yandan ulus devlet açısından birlik ve bağımsızlığın koruyucusu ve sürdürücüsü olarak ilerlemeci ve özgürleştirici yönü bulunmakta iken diğer taraftan siyasal liderlerin askeri yayılma ve ulus adına savaş siyasetleri gütmelerine olanak sağlayan irrasyonel ve gerici bir yönü de ortaya çıkmıştır (Türköne, 2009: 637-638). Ulus devletin ve ulusun ortaya çıkışında ve gelişiminde düşmanın veya düşman algısı ile bölünme ve yıkılma korkusu ve algısının varlığı güvenlik kaygısı temelinde milliyetçilik ile gizlilik, sır ve kamu yararı kavramları çerçevesinde bir devlet yönetiminin gelişimine zemin hazırlamıştır.

III. Hükümet Dışı Örgütler

Hükümet dışı örgütlenmelerbenzer özellikleri (çıkar, inanç, düşünce, mekân, fiziksel özellik, sorun, ideal, algı vb.) olan insanların belli amaçları gerçekleştirmek için gönüllü olarak bir araya gelerek ekonomik ve yönetsel açıdan devlete bağımlı olmadan (özerk) ve kâr amacı gütmeyen (Craplet, 1997: 105) oluşturdukları yapılardır (Bağcı, 2003: 300- 301). Geniş kapsamda ele alındığında hükümet dışı örgüt kavramı sivil toplum örgütleri ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Özellikle sivil toplum kuruluşlarındaki sivil toplum kavramının İngilizce karşılığının hükümet dışı (non-government) olması sivil toplum kuruluşları ile hükümet dışı örgütler ifadelerinin aynı anlamda kullanılıyor olmasına neden olmuştur. Bu çalışmada ise hükümet dışı örgüt kavramı, daha çok uluslararası alanda kabul gören ve sorun olarak kabul edilen konularla ilgilenen ve faaliyet alanı olarak da çoğu zaman uluslararası alanı seçen örgütlere karşılık gelmektedir. Sosyal ve ekonomik koşullarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi gereken toplum kesimlerine yönelik küresel boyutta faaliyet yürüten sivil örgütlenmeler, hükümet dışı örgüt kavramıyla ifade edilmektedir.

A.Hükümet Dışı Örgütlerin Ortaya Çıkış Nedeni

Modern dönemde ekonomik, siyasal, yönetsel ve sosyal alandaki gelişmeler devletin veya devlet gücünü kendi amaçları için kullananların toplum insan ve doğa üzerindeki etkisini artırmasına neden olmuştur. Geçmiş Antik Yunan'a dayanan, insanların kendi ve çevreleri ile ilgili alınacak kararlara müdahil olma isteği modern dönemde temsili demokrasinin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Uluslararası sistemde ve toplum üzerinde belirleyiciliği artan siyasal yapı olan devletin merkeziyetçilik eğilimi ile mekânsal genişleme ve nüfus artışı, doğrudan demokrasiyi uygulanabilir olmaktan çıkarmıştır. Temsili demokrasi ulus devlet modeliyle uyumlu bir ikili oluşturmuş ve insanların karar alma süreçlerine dolaylı da olsa katılımını sağlayacak bir imkân sunmuştur. Ancak zamanla temsili demokrasi düşüncesi, kural ve kurumları ile işleyiş

sürecinin insanların karar alma süreçlerine katılımını tam ve sürekli bir şekilde sağlayamadığı için, insanı nesne konumundan özne konumuna geçirme iddiasında olan demokrasinin temsili modeli meşruiyet krizi yaşamaya başlamıştır. Temsili demokrasinin yaşadığı meşruiyet krizinin aşılması için temsili demokrasiyi doğrudan demokrasiye yaklaştıracı yeni demokrasi yaklaşımları ile yönetim modelleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu yaklaşım ve modeller devletin güç ve kaynaklarından beslenmeyen sivil yapılanmaların meşru bir örgütlü güç olarak siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel alanda faaliyet yürütmesine zemin hazırlamıştır. Küreselleşme sürecindeki hızlanma, diğer sivil yapılanmalar yanında hükümet dışı örgütlerin de, çeşitli yönlerden benzerlikleri bulunan toplum kesimlerinin de siyasal veya yönetsel karar alma süreçleri üzerindeki etkisini artırmasını sağlamıştır (Stewart, 1997: 28).

Avrupa'da gelişen Anayasacılık hareketleri ile yaşanan burjuva devrimi sonrasında devlet erkinin etki alanının sınırlandırılması ve devletin faaliyet alanlarının daraltılması devletten özerk ve çoğu zamanda ona rağmen var olmayı başaran sivil yapılanmaların ortaya çıkışını ve gelişimini sağlamıştır. Özellikle devletin ekonomik alandaki etkinliğinin azalmasını ön gören serbest piyasa koşullarının yaygınlaşması devlet ve özel sektör yanında üçüncü bir sektör olan sivil toplumun gelişimine önemli katkılar sunmuştur. Kâr amacı gütmeyen ve gönüllülük esası üzerinden örgütlenen ve faaliyetlerini yürüten hükümet dışı örgütler, bir taraftan devletten kaynaklanan sorunlar varsa onları çözüme ulaştırmak için devletin karşısında durmakta iken, diğer taraftan devletin faaliyet alanı dışında kalan veya devletin yetersiz kaldığı alanlarda faaliyet yürütmektedirler. Çoğu zamanda ulus devlet veya devletlerle ya da ulus üstü yapılarla beraber işbirliği yapan hükümet dışı örgütler çok çeşitli alanlarda faaliyet yürütmektedir. Özellikle zamanın kısılmasını ve mekânın daralmasını beraberinde getiren küreselleşme süreci birçok hususun küresel boyutta ele alınmasını gerekli kıldığından hükümet dışı örgütlerin faaliyet alanı hem mekânsal olarak genişlemiş hem de işlevsel olarak artmıştır (Çaha, 2003: 82).

Teknolojik gelişmeler yanında mekânsal genişlik ve faaliyet alanlarındaki artış, devletin hiyerarşik bir yapılanma çerçevesinde merkezileşmesine neden olmuştur. Merkezileşme eğilimi insanların bazı istek, talep ve beklentilerinin belirlenmesi ve karşılanmasında devletin başarısız kalmasına neden olmuştur. Yani devlet, insan ve doğa için gerekli olan bazı işler için büyük kalmaktadır. Bu büyüklük kaynakların verimli kullanılmamasına, hantallığa, vurdumduymazlığa neden olduğu gibi mevzu edilen husus ne ise onun biri veya birileri için ne anlam ifade ettiğini yöneticilerin anlama güçlüğü çekmesine neden olabilmektedir. Ayrıca uluslararası sistemde meydana gelen gelişmeler ve küreselleşmenin etkisi devletlerin yapısı, konumu ve gücü itibarıyla bazı hususlarda yetersiz kalmasına neden olmuştur. Devletin bu hususlara müdahale gücü olsa dahi, çoğu zaman bu gücün kullanımının meşruiyet sorunu yaşaması söz konusu olmaktadır. Bu tür olumsuzlukların yaşanması bir yandan siyasal ve yönetsel açıdan yerelleşmeyi

öne çıkartırken diğer yandan kamusal güç ve kaynaktan beslenmeyen sivil yapılanmaların ortaya çıkmasına ve gelişmesine neden olmuştur.

B.Hükümet Dışı Örgütlerin Faaliyet Alanları

Büyüklüğü, finans kaynakları, mekânsal dağılımları, üye profili ve düşünsel yönelimleri gibi özelliklerine göre sınıflandırılabilen (Otto, 1996: 110) hükümet dışı örgütlerin faaliyet alanlarına göre ele alınması birçok yönden daha tutarlı çalışma yapılmasını sağlayabilir. Hükümet dışı örgütlerin faaliyetleri mekânsal ve işlevsel açıdan ele alınabilir. Sivil yapılanmalar yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası alanda faaliyetlerde bulunmaktadır. Ancak küreselleşme süreci dünyada birçok alanda olduğu gibi sorunların neden ve çözümlerinin benzeşmesine de yol açmıştır. Bu benzeşme farklı birçok alanda faaliyet yürüten sivil yapılanmaların uluslararasılaşmasına ve dolayısıyla da hükümet dışı örgüt olarak değerlendirilmesini gerekli kılmıştır.

Hükümet dışı örgütler ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel ve çevresel alanda faaliyetler yürütmektedir. Küresel boyutta sorun olarak kabul edilen insan hakları, ayrımcılık, savaş, din ve vicdan özgürlüğü, sağlık, eğitim, çocuk, kadın, engelliler, göç, mülteciler, yolsuzluk ve çevre gibi konularda faaliyet yürüten sivil yapılanmaların hükümet dışı örgüt olarak ifade edilmesini sağlamıştır. İnsan hakları, savaş, din ve vicdan özgürlüğü, ayrımcılık, yolsuzluk ve çevre gibi bazı faaliyet alanlarında ulus devletlerle karşı karşıya gelen ve gerilim yaşayan hükümet dışı örgütler yoksulluk, sağlık, kadın, çocuk, engelli, eğitim gibi faaliyet alanlarında genellikle ulus devletler veya ulus üstü yapılarla işbirliği içine girmektedir. Hükümet dışı örgütler belirtilen bu faaliyet alanlarında kendileri doğrudan icracı bir örgüt olarak işlev görmeyen yanında ulus devlet veya ulus üstü yapılara danışmanlık, raportörlük veya aracılık (Cain, 1994: 11) hizmeti de sunmaktadır.

C.Hükümet Dışı Örgütlerin Gelişme Koşulları

Hükümet dışı örgütler temel insan haklarının (dokunulmaması gereken hakların) güvence altına alındığı ülkelerde ortaya çıkmakta ve daha da önemlisi gelişmektedir. Hükümet dışı örgütlerin gelişimi için bir toplumda yaşama, düşünce ifade, mülkiyet, örgütlenme, seyahat ve iletişim hakkının anayasal güvence altına alınması gerekmektedir. Bireyin ve toplum kesimlerinin kendi potansiyellerini gün yüzüne çıkarabileceği ve geliştirilebileceği özgür bir ortamın varlığı hükümet dışı örgütlerin gelişimi için zorunlu bir durumdur.

Hükümet dışı örgütlerin ortaya çıkması ve gelişimi için gerekli olan koşullardan bir diğeri de devlet erkinin farklı organlarca kullanılması ve sınırlandırılmasıdır. Bireyin temel hak ve özgürlüklerinin anayasal güvenceye kavuşturulması ve devlet erkini kullanan yasama, yürütme ve yargı erkinin birbirlerine karşı bağımsız olması hükümet dışı örgütlerin gelişimi için gerek şart olsa da yeterli olmamaktadır. Hükümet dışı örgütlerin gelişimi için devletin işlevlerinin olabildiğince azaltıldığı buna karşın sivil alanın olabildiğince

genişlediği bir ekonomik ve siyasal yapının olması gerekmektedir. Çünkü hükümet dışı örgütlerin devlete rağmen var olabilmesi için olabildiğince devlet dışı kaynaklardan finans sağlaması gerekmektedir.

Siyasal karar alma süreçleri başta olmak üzere yönetsel karar alma süreçlerine sivil katılımın sistematik ve sürdürülebilir bir şekilde sağlandığı toplumlarda hükümet dışı örgütlerin ortaya çıkması ve gelişimi daha muhtemeldir. Siyasal katılımın olması ve sürdürülebilirliği ise demokrasi kültürünün içselleştirildiği toplumlarda sağlanabilir. Temsili demokrasinin asli kurumları yanında sivil yapılanmalarında karar alma süreçlerine katılımının sağlanması hükümet dışı örgüt tipi yapıların gelişimine önemli katkılar sunacaktır.

Gönüllülük ilkesi üzerinden yürüyen hükümet dışı örgütlerin ortaya çıkması ve gelişimi için gerekli olan ortamlar yanında insan kaynağı da önemlidir. Hükümet dışı örgütlerin gelişiminde toplumda birçok konuda sorumluluk sahibi insanların da bulunması ve inisiyatif alması gerekmektedir. Sorumluluk sahibi insanların varlığı hükümet dışı örgütlerin olağan dışı şartlarda faaliyet yürütmesini sağlayacak yegâne sermayesidir.

IV. Ulus Devletin Dönüşümü

Ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanda yaşanan gelişmeler diğer siyasal yapılar gibi ulus devleti de etkilemektedir. Küreselleşme sürecinde hemen her alanda yaşanan değişimin hızı ve etkisi ulus devletin çok boyutlu bir dönüşüm yaşamasına neden olmuştur. Ulus devletin çok değişik alanlarda ve daha önceki dönemlerden oldukça farklı nitelikte bir dönüşüm yaşadığı bu süreçte birçok aktör ve faktörün etkisi söz konusudur.

A. Dönüşümün Aktörleri

Coğrafi Keşifler ve Sanayi Devrimi sonrasında teknolojik ve ekonomik alanda gelişmeler dünyanın pek çok yerinde sosyal ve siyasal alanda değişim yaşanmasına zemin hazırlamıştır. 2000'li yıllara yaklaşıldığında zamanın kısılmasına mekânın daralmasına ve dolayısıyla insanlar arasındaki ilişkinin yoğunlaşmasına neden olan (Kloby, 2005: 11) küreselleşme, sosyal ve siyasal alanda kural, kurum ve ilişkilerin büyük çaplı bir değişim ve dönüşüm sürecine girmesini sağladığı gibi bu değişim ve dönüşümlerin inşa ettiği yapıları da tanımlayan bir kavram olarak öne çıkmıştır (Touraine, 2001: 265). Ulus devlet düşünce ve yapısı ile işlevleri de küreselleşme sürecinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Küreselleşme süreci ulus devlet üzerindeki etkisini çoğu zaman uluslararası sistemde meydana getirdiği ekonomik ve siyasal değişim aracılığıyla yapmıştır. Serbest piyasa koşullarının uluslararası alanda uygulama alanını genişletmesi, çok uluslu şirketlerin ulus devlet üzerindeki baskı ve belirleyiciliğini artırmıştır. Uluslararası ve ulus üstü yapıların gelişmesi ve etki alanının genişlemesi bu yapıların ulus devletin dönüşümünde ve egemenlik

hakının aşınmasında önemli rol oynamıştır. Sivil yapılanmalar ve özellikle uluslararası alanda faaliyet yürüten hükümet dışı örgütler de ulus devletlerin dönüşümünde giderek artan bir etkiye sahiptir.

B. Dönüşümün Niteliği

Ulus devletlerin birçoğunda otoriteye meşruiyet kaynağı sağlayan ulus kavramının içeriği resmi bir ideoloji kapsamında doldurulmaktadır. Temel insan hakları başta olmak üzere her türlü özgürlük alanını daraltıcı özelliği bulunan ulus devletlerin benimsediği ve güvenlik yaklaşımı çerçevesinde koruma altına aldığı resmi ideolojiler, birçok aktör ve faktör tarafından eleştirilmiş ve işlevsizleştirilmiştir. Ulus devletin baskın inanç, düşünce, yapı ve çıkar üzerine kurduğu düşünsel yapı küreselleşme süreciyle hızlı ve köklü değişim ve dönüşüm yaşamak durumunda kalmıştır. Geçmişte ulus devletlerin tabu olarak kabul ettiği resmi ideolojilerin, bu süreçte eleştirilmesi bir tarafa, büyük bir kısmı ya ortadan kaldırılmış ya da bu ideolojiler büyük ölçüde sembolik bir hüviyete büründürülmüş veya revize edilmek durumunda kalmıştır.

Ulus devlet siyasal ve idari gücün çoğunlukla merkezin elinde bulunduğu ve merkezi yönetim tarafından kullanıldığı bir yapı amaçlamıştır. Ancak zamanla dünyada etkili olan demokratikleşme, liberalleşme, küreselleşme ve yerelleşme eğilimleri uluslararası, ulus üstü ve yerel yapılarla sivil yapılanmalar, ulus devletin sahip olduğu güçlü merkezi yapılanmaların aşınarak değişim geçirmesine neden olmuştur. Bu aşınma süreci, ulus devletin merkezi yönetim yetki ve kaynaklarının uluslararası, ulus üstü, yerel ve sivil yapılanmalarla paylaşılmasını ve sahip olduğu gücün sınırlandırılmasını beraberinde getirmiştir. Özellikle serbest piyasa koşullarının uygulamaya konulması, ulus devletin ekonomik yetkilerinin bir bölümünü uluslararası ve bölgesel kuruluşlara devretmesine ve çok uluslu şirketler ile hükümet dışı örgütlerin ulus devlet üzerindeki belirleyiciliğinin artmasına ve yerel yönetimlerin mali, idari ve ekonomik düzlemde giderek özerkleşmesine (Kazgan, 2009: 18-19) zemin hazırlamıştır. Ancak, ekonomi başta olmak üzere birçok alanda belirleyiciliği azalma eğilimi gösterse de ülkedeki asli düzenleyici unsur olarak devletin etkisini sürdürdüğü birçok düşünür tarafından kabul edilmektedir.

Ekonomik, siyasal ve sosyal alanda belirlenen uluslararası standartlar çerçevesinde yasal, yapısal ve işlevsel düzenlemelerin yapılması hususunda ulus devletlerin baskı altına alınması veya o ülke vatandaşların bu standartlara uygun düzenleme yapılması talebi, ulus devletlerin yasal, yapısal ve işlevsel alanda yeni düzenlemeler yapmasını sağlamıştır. Uluslararası, ulus üstü yapılar ile çok uluslu şirketler yasal ve yapısal düzenlemelerin yapılması konusunda ulus devletleri baskı altına alarak önemli bir katkıda bulunurken, özellikle siyasal ve sosyal alanda yaşanan hak ihlalleri başta olmak üzere yapılan düzenlemeler ve

bu düzenlemelerin uygulanmasında ortaya çıkan sorunlarla ilgili önemli faaliyetlerde bulunmaktadır.

C. Ulus Devletin Dönüşümünde Hükümet Dışı Örgütlerin Etkisi

Ulus devletin düşünsel, yapısal ve işlevsel olarak değişim ve dönüşüm yaşamasında rol alan aktörlerden olan hükümet dışı örgütler süreç içerisinde etkisini artırma eğilimindedir. Uluslararası sistemde meydana gelen gelişmeler ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, hükümet dışı örgütlerin ulus devlet üzerinde çok boyutlu bir etkiye sahip olmasına zemin hazırlamıştır. Hükümet dışı örgütlerin ulus devletin dönüşümü üzerindeki etkisi siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel ve çevre açıdan ele alınabilir.

a. Siyasal Alanda

Devletlerin egemenlik hakkının esas alındığı uluslararası sistemde devletler yasal olarak birbirlerinin iç işlerine karışmama durumundadır. Ancak devletlerarasındaki ilişkilerde fiili durum her zaman yasal zeminde yürütülmemektedir. Özellikle hemen her alanda ilişkilerin yoğunlaştığı küreselleşme sürecinde birçok devlet çıkarı gereği başka ülkelerin egemenlik hakkına müdahale edecek girişimlerde bulunmaktadır. Özellikle uluslararası sistemde belirleyiciliği olan devletler başka devlet(ler) üzerinde ideoloji ve politika transferi başta olmak üzere birçok yönden etkili olmaktadır. Sistemin belirleyici aktörü olan bu devletler çoğu zaman Açık Toplum Enstitüsü gibi hükümet dışı örgütleri kullanarak başka devletler üzerindeki faaliyetlerini meşrulaştırmaktadır (Sobacı, 2011: 193).

Bir açıdan bakıldığında insanların var olandan daha iyi yaşayabilmesini amaçlayan davranış alanı olan (Lipson, 2005: 27) siyasetin etkili aktörlerinden hükümet dışı örgütler, ulus devleti insan hakları ve demokrasi açısından gözleyerek, denetleyerek ve sorgulayarak (Young, 1998: 502) bu konularda kendisini otoritenin yeni ortağı olarak sunma çabasına girmiştir. Hükümet dışı örgütler yaşama hakkı başta olmak üzere düşünce, ifade, örgütlenme, din ve vicdan özgürlüğü, seçme ve seçilme ile mülkiyet hakkının korunması hususunda kapsamlı ve sürdürülebilir çalışmalar yapmaktadır. Uluslararası Af Örgütü gibi hükümet dışı örgütler işkence, kötü muamele, adil yargılama hakkının engellenmesi gibi insan hakları açısından sorunlu konular ile silahsızlanma konusunu takip etmekte ve dünya gündeminde tutmaktadır (Abdulahkimoğulları ve Kedikli, 2006: 22). Ulus devletlerin geçmişte egemenlik hakkını ileri sürerek, iç işleri kapsamında değerlendirme eğiliminde olduğu birçok konu hükümet dışı örgütler tarafından uluslararasılaştırılmaktadır. Bu sorunların uluslararası bir boyut kazanması klasik ulus devlet algısı başta olmak üzere yapı ve işleyişinin değişim ve dönüşümüne önemli bir katkı sunmaktadır. Birçok alanda olduğu gibi siyasal

alandada da yerel, ulusal ve uluslararası düzeydeki yasal düzenlemelerin oluşumuna bu tür örgütlerin önemli katkısı olmaktadır (Başlar, 2005: 24).

Hükümet dışı örgütlerin birçok alanda ulus devletinin sahip olduğu farklılıkları sorun olarak görme ve bu farklılıkları ortadan kaldırma veya yok saymasına neden olan bütüncül ve tekçi bir yaklaşımın değişmesine yönelik faaliyetleri bulunmaktadır. Bu faaliyetler bireysel haklar başta olmak üzere farklı toplum kesimlerinin ve özellikle de azınlık haklarının korunmasına önemli katkılar sunmaktadır. Demokrasinin yaygınlaşması ve derinleşmesi amacıyla yönelik faaliyetleri bulunan hükümet dışı örgütler birçok ülkede demokrasinin asli unsurlarından olan muhalefet düşünce ve hareketlerinin yaşadığı sorunları uluslararası alana taşıyarak ulus devletlerinin demokratikleşme süreçlerinde etkili olmaktadır.

b. Sosyal Alanda

İnsan hakları ihlallerinin ortaya çıkmasında ekonomik ve sosyal faktörlerin önemli bir payı olduğu gerçeği (Cox, 1999: 263) hükümet dışı örgütlerin sosyal alana olan etkisini artırıcı bir etki yapmıştır. Hükümet dışı örgütlerin yürütmekte olduğu sosyal alandaki faaliyetler bir taraftan kendilerine büyük bir kamuoyu desteği sağlarken (Ateş ve Uysal, 2006: 70) diğer taraftan klasik ulus devlet algısının dönüşümünde de bu faaliyetlerin büyük bir etkisi bulunmaktadır. Bütünsellik çerçevesinde toplumu bir kültür olarak algılama eğiliminde olan ulus devletinin toplumda farklı kesimlerin bulunduğu ayırıcılığına varması veya böyle kabul etmek durumunda kalmasında hükümet dışı örgütlerin faaliyetlerinin önemli bir yeri vardır. Birçok toplumda dezavantajlı toplum kesimi olarak kabul edilen kadın, çocuk, engelli, yaşlı ve yoksula yönelik politika ve uygulamalarda ulus devletinin pozitif ayrımcılık (Köker, 2008: 326) yapmasına hükümet dışı örgütler öncülük ve rehberlik ettiği gibi, bu toplum kesimlerine yönelik birçok projede hükümet dışı örgütler ile kamunun işbirliğine gittiği de gözlenmektedir. Bu tür birliktelikler de ulus devletinin hükümet dışı örgütlere olan olumsuz yaklaşımının değişmesine zemin hazırlamaktadır.

Bazı doğa olayları ile siyasal, ekonomik ve sosyal olaylar gibi olağandışı gelişmeler ulus devletinin tek başına başa çıkamayacağı sorunları ortaya çıkartmaktadır. Hükümet dışı örgütler, ulus devletlerle salgın hastalıklar, açlık, mülteciler, insan kaçakçılığı, uyuşturucu kullanımı gibi sorunların ortadan kaldırılması veya etkisinin azaltılması için çoğu zaman işbirliği yapmaktadır. Küresel ölçekte etkili sermaye sahipleri ile misyonerlik örgütleri dünyanın değişik bölgelerinde açlık, sağlık ve eğitim alanları başta olmak üzere dezavantajlı toplum kesimlerinin karşılaştığı sorunların çözümüne veya azaltılmasına yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır. Ancak Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkeler, yardımlaşma ve dayanışma dernekleri aracılığıyla sorumluluk sahibi bireylerin yardım ve destekleriyle uluslararası ölçekte sosyal yardım faaliyetlerine başlamıştır.

c. Ekonomik Alanda

Kapitalist dünya ve özellikle çok uluslu şirketler ham madde ve pazar gereksinimlerini karşılayabilmek için tüm dünyada serbest piyasa ve rekabet koşullarının uygulanabilir olmasının sağlanmasına yönelik faaliyetler içerisinde bulunmaktadır. Ancak gelişmiş ulus devletlerin ve bu devletlerin belirleyici olduğu ulus üstü ve uluslararası yapılar ile çok uluslu şirketlerin taleplerinin diğer ulus devletlere doğrudan aktarımı çoğu zaman meşruiyet sorunu yaşamaktadır. Meşruiyet sorunu yaşayan bu blok hükümet dışı örgütler aracılığı ile serbest piyasa koşullarının dünyada yaygınlaşmasını amaçlamaktadır. Küresel sermaye üzerinde belirleyici olan bu blok amacını bazen kendi kurduğu sivil yapılarla doğrudan gerçekleştirme çabası içinde iken, çoğu zaman da başka devletlerde kurulan veya kurdurulan ve kendilerinin ilişki içinde olduğu hükümet dışı örgütleri aracılığıyla gerçekleştirilmeye çalışmaktadır.

Kapitalizm dünyada teknolojik ve ekonomik alanda önemli gelişmelerin olmasını sağlamıştır. Ancak rekabetçi yapı, ekonomik gelişmeye paralel gelir adaletsizliğinin derinleşmesini de beraberinde getirmiştir. Ülke içinde sınıflar veya toplumsal kesimler arasında ve bölgeler arasında gelir adaletsizlikleri ortaya çıktığı gibi kuzey ve güney yarım küre arasındaki gelir adaletsizliği de çok büyük boyutlara ulaşmıştır. Güney yarım kürede yaşayan insanların büyük bir kısmının yoksulluk hatta açlık sınırının altında bir gelire sahip olması yoksulluk ve açlığı dünyanın önemli küresel bir sorunu haline getirmiştir. Yoksullukla ve açlıkla mücadele birçok uluslararası ve ulus üstü yapının ilgi alanına girmiş olmasına rağmen siyasi ve ekonomik kaygı merkezli bu yapıların faaliyetleri çoğu zaman baştan başarısız olmaya mahkûm olmuştur. Gönüllülük ve sorumluluğu merkezine alan hükümet dışı örgütler, yoksulluk ve açlıkla mücadele konusunda doğrudan ve dolaylı faaliyetler yürütmektedir. Açlık sorunu yaşayan insanlara yardım yapma yanında, açlık ve yoksulluk konusuna dünya kamuoyunun dikkatini çekmek de hükümet dışı örgütlerin asli amaçlarından biri olmuştur.

Yolsuzlukların ortaya çıkartılması ve yolsuzlukların ortadan kaldırılması (Kayrak, 2006: 94) konusu da hükümet dışı örgütlerin faaliyetleri içinde önemli bir yer tutmaktadır. Kamusal kaynakların kullanımında şeffaflığın sağlanması ve suiistimallerin önüne geçilmesi için Uluslararası Saydamlık Örgütü gibi hükümet dışı örgütler, çalışmalarını yolsuzlukla mücadele üzerine yoğunlaştırmış ve yolsuzlukla mücadeleyi uluslararası boyutta sürdürmektedir (Kayrak, 2006: 95). Tüketici haklarının korunması da hükümet dışı örgütlerin ekonomik alanda yürütmekte olduğu faaliyetlerinden birisidir.

d. Kültürel Alanda

Ulus devletin varlığını sürdürme ve istikrarlı bir siyasi yapı olabilmesinin yolunun, ulusal bir kültürün üretilmesiyle sağlanabileceği düşüncesi yerel ve farklı olanın ortadan kaldırılmasına ve yokmuş gibi

davranılmasına bağlı olduğu kanısı birçok ulus devlet tarafından kabul edilmiştir. Başta önemli bir kültürel aktarım aracı olan dil olmak üzere giyim ve folklor konusunda yereli ve farklı olanı ortadan kaldırma ve yok sayma çabasına yönelen muhalif hareketlerin uluslararası ölçekte sahne almasında, hükümet dışı örgütlerin önemli katkısı olmuştur.

Din ve vicdan özgürlüğü siyasal alanda ele alınan bir konu olmasının yanında, bazı dini ritüellerin kültürel yönü daha ağır basmaktadır. Sosyal, siyasal ve ekonomik hayatın belirleyicisi olmayan, ancak kültürel aktarımın simgesel unsurları olarak kabul edilen bu tür ritüellerin, kültürel farklılık ve zenginlik ile dünya kültür mirası bağlamında yaşatılması için hükümet dışı örgütler çaba sarf etmektedir.

e. Çevre Alanında

Sanayileşme ve ekonomik kalkınma yaklaşım ve politikalarının çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin artması, çevre sorununun uluslararası boyutta ele alınması gereken bir konu olmasını beraberinde getirmiştir. Doğanın fütursuzca kullanımı ve çevrenin sorumsuzca kirletilmesi doğadaki ekolojik dengenin bozulmasına ve birbiriyle bağlantılı yeni sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çevrede oluşturulan bu girift sorunların farkına varılması ve bu sorunların ortadan kaldırılması veya etkisinin en aza indirilmesi için birçok siyasi ve sivil yapılanma harekete geçmiştir. Ancak hükümet dışı örgütlerin, diğer yapılanmalarla karşılaştırıldığında, çevre konusunda daha olumlu ve daha etkili çalışmalar yaptığı gözlenmiştir. Hükümet dışı örgütler çevre konusunda yeni ve farklı yaklaşımlar getirme yanında çevre sorunlarının oluşumunun engellenmesi ve etkisinin azaltılması hususunda etkili eylemler yaptığı da gözlemlenmiştir.

V. Ulus Devletlerin Dönüşümünde Hükümet Dışı Örgütlerin Güçlü ve Zayıf Yönleri

Sivil yapılanmalar çoğu zaman aynı alanda faaliyet yürütmesine karşın, birçok yönden ekonomik ve siyasi yapılardan ayrılmaktadır. Sivil yapılar içinde önemi giderek artan hükümet dışı örgütler, güçlendikleri ve faaliyet alanlarını genişlettikleri ölçüde siyasi yapılarla ve özellikle devletlerle yakın ilişki içerisine girmektedir. Hükümet dışı örgütler, devletlerle bazen işbirliği yaparken bazen de devlet veya devletlerle mücadele etmek durumunda kalabilmektedir. Ulus devletlerin belirleyiciliğinden uzaklaşma ve özerk bir yapıya kavuşma, hükümet dışı örgütlerin uluslararası sistemin önemli aktörlerinden biri haline gelmesine zemin hazırlamıştır. Uluslararası sistemin önemli bir aktörü olan hükümet dışı örgütler yaptığı faaliyetlerle süreç içinde ulus devletin dönüşümünde etkili olmaya başlamıştır. Hükümet dışı örgütlerin bazı özellikleri ulus devletin dönüşümünde onun gücünü ve etkisini artırırken, bazı özellikleri de onun gücünü ve etkisini azaltmaktadır.

A. Güçlü Yönleri

Kâr amacı gütmeyen bir sivil yapılanma olan hükümet dışı örgütlerin gönüllü üyelik üzerine kurulması bu örgütlerin kamuoyundaki meşruiyetlerini artırıcı bir etki yapmaktadır. Meşruiyet sorunu yaşamayan veya siyasi ve ekonomik örgütlerle karşılaştırıldığında daha az meşruiyet sorunu yaşayan hükümet dışı örgütlerin kamuoyu desteğini sağlaması daha hızlı ve daha kolay olmaktadır. Güçlü bir kamuoyu desteği sağlayan hükümet dışı örgütler, ulus devletler üzerindeki etkisini ve belirleyiciliğini artırmaktadır. Özellikle insan hakları ihlalleri kapsamında yürütülen faaliyetlerde hükümet dışı örgütlerin ulus devletler üzerinde etkili olmasında, uluslararası kamuoyunun desteğini almasının büyük bir önemi bulunmaktadır. İnsan hakları ihlalleri büyük boyutlara ulaşan ulus devletlere karşı uluslararası sistemin etkili aktörlerinin, insani müdahale kapsamında doğrudan dış müdahalelere girişilmesinde ve meşruiyet kazandırılmasında hükümet dışı örgütlerin etkisi yadsınamaz bir gerçektir.

Uzmanlaşma hükümet dışı örgütleri, ulus devlet tipi siyasi yapılara karşı güçlü kılan özelliklerdendir. Siyasal, ekonomik, sosyal, çevresel, dini ve kültürel konularda veya mekânsal olarak belli amaç ve faaliyetlere odaklanması, hükümet dışı örgütlerin ulus devletler üzerindeki etkisini artırmaktadır. Uzmanlaşma devletin uğraşı alanı dışında kalan veya ihmal ettiği bazı konulara hükümet dışı örgütlerin eğilmesini sağladığı gibi ulus devletin neden olduğu ve çoğu zaman önemsiz ve ayrıntı olarak görülen sorunların gündeme gelmesini ve gündemde kalmasını sağlamaktadır.

Katı bir hiyerarşik yapılanmanın olmaması hükümet dışı örgütlere ulus devletler karşısında hareket kabiliyeti üstünlüğü sağlamaktadır. Karar alma süreçlerinin hızlı işlemesi ve alınan kararların hızlı bir şekilde eyleme dönüşmesi ve eylemlerdeki farklılaşmalar, hükümet dışı örgütlerin güç ve etkisini artırmaktadır. İletişim ve ulaşım araçlarındaki gelişmeler bir taraftan hükümet dışı örgütlerin hareket kabiliyetini artırıcı etki yaparken, diğer taraftan bu gelişmeler hükümet dışı örgütlerin ilişki içerisinde oldukları insan sayısını artırmakta ve ulus devletler üzerinde daha büyük bir etki yapmasını sağlamaktadır.

Hükümet dışı örgütlerin sayısındaki artış ile örgütlenmesindeki yaygınlaşma (şube ve üye sayısındaki artış) faaliyetlerine sürdürülebilirlik ve etkililik sağlamaktadır. Uluslararası sistemdeki değişim ve uluslararası ve ulus üstü yapıların etkisinin artması hükümet dışı örgütlerin ulus devletler karşısındaki gücünü artırıcı bir etki yapmaktadır.

B. Zayıf Yönleri

Hükümet dışı örgütlerin doğrudan yaptırım gücüne sahip olmaması, bu örgütlerin birçok konuda kısa süre içinde doğrudan sonuç almamasına neden olmaktadır (Scoble ve Wiseberg, 1974: 15-16). Faaliyet alanlarına giren birçok

konuda aldığı kararlar ve yürüttüğü eylemler, kamuoyunu bilgilendirme, bilinçlendirme ve yönlendirme amacı taşıdığı için, kısa sürede etkili olması pek mümkün değildir. Kısa sürede etkili olamama örgüt üyeleri başta olmak üzere, konuyla doğrudan veya dolaylı ilgili olan kişi, grup ve toplum kesimlerinin zaafa ve ümitsizliğe düşmesine neden olmaktadır.

Kâr amacı gütmeyen hükümet dışı örgütlerin çoğu zaman ekonomik sorunlar yaşaması, bu örgütlerin bir diğer zayıf yönüdür. Üyeler ile gönüllülerin yardımlarıyla faaliyetlerini yürütmeyi amaçlayan bu örgütler, çoğu zaman finans sorunu yaşamaktadır. Karşılaştıkları finans sorunlarını aşabilmek için arayış içine giren hükümet dışı örgütler, özel sektörden ve kamudan finans yardımı talep etmek durumunda kalmaktadır. Bu tür bir finansal ilişkiler de hükümet dışı örgütlerin özerkliğini zedelemekte ve finansal ilişki içine girdiği kurum ve kuruluşlara karşı bu örgütleri bağımlı hale getirmektedir. Ekonomik bağımlılık hükümet dışı örgütlerin faaliyetlerindeki serbestliği kısıtladığı gibi meşruiyet sorunu yaşamasına da neden olmaktadır.

Hükümet dışı örgütler, yaptırım ve ekonomik güç eksikliğinden dolayı gündeme getirdiği veya gündemde tuttuğu sorunlara yönelik çoğu zaman yapısal çözümler getirememektedir. Bu sorunların çözümüne yönelik geçici çözümler getirmesi ve yaptırım ve ekonomik gücü bulunan diğer aktörlerden yardım talep eden aracı bir kurum durumunda kalması, hükümet dışı örgütlerin zaaflarından biridir.

Faaliyetlerinde etkili olabilmek için, çoğu zaman uluslararası yapılar ve çok uluslu şirketlerle işbirliği yapmak durumunda kalması hükümet dışı örgütlerin meşruiyetinin sorgulanmasını ve bu örgütlere karşı mesafeli olunmasını beraberinde getirebilmektedir. Hükümet dışı örgütlerin resmi ve açık amaçları dışında, örtülü amaçları ile gizli gündemlerinin olduğu düşüncesi klasik manada egemenlik hakkını sürdürmek isteyen ulus devletlerin, bu örgütlerin faaliyetlerini engellemesinde ve bu engellemenin de ülke yararına olduğu görüşünün kamuoyunca kabul görmesinde sıklıkla kullanılmaktadır. Özellikle egemen güçlerin aracı kurumu olarak, istihbarati veya diplomatik faaliyet yürütmekte olduğu algısı, hükümet dışı örgütlerin faaliyetlerini olumsuz etkilemektedir.

Ulus devletin egemenlik hakkının aşınmasına etki eden aktörlerden biri olan hükümet dışı örgütler, ortaya çıkışlarını ve gelişimlerini büyük ölçüde ulus devlete ve ulus devlet temelinde kurulan ve işleyen uluslararası sisteme borçlu olması, ulus devletlerle olan ilişkilerindeki etkisini azaltıcı bir etki yapmaktadır. Ulus devletlerin alternatifsiz ve kapitalizmin en önemli ortağı (Habermas, 2008: 11) olduğu düşüncesi hükümet dışı örgütlerin faaliyetlerini sınırlandırmaktadır.

VI. Sonuç

Yönetim sanatının büyük ve etkili uygulayıcısı olarak kabul gören (Hirst ve Thompson, 2003: 225) ulus devletin özellikleri süreç içinde değişim ve dönüşüm yaşamak durumunda kalmıştır. Ulus devletin yaşadığı bu değişim

ve dönüşümde hükümet dışı örgütlerin etkisi giderek artmaktadır. Ulus devlet yapısının bütünüyle ortadan kaldırılacağı düşüncesine sahip olan kişi ve gruplar olsa da ulus devletin zamanın şartlarına göre değişim ve dönüşüm geçirerek sürdürülebilirliğini sağlayacağı görüşü genel kabul görmektedir.

Hükümet dışı örgütlerin faaliyetleri çoğu zaman ulus devletler tarafından kendi egemenliklerine bir meydan okuma olarak algılanmaktadır. Ulus devletin vatandaşı olan insanların bir kısmının veya tümünün ihtiyaç, istek, beklenti ve düşüncelerini yansıtmaya söz konusu olduğunda bu örgütlerin faaliyetlerinin etkili olma ihtimali yükselmektedir. Bu açıdan bakıldığında hükümet dışı örgütlerin faaliyetlerinin birçoğu aslında ulus devlet yapısının gelişmesine ve ötelemesine katkı sağlamaktadır. Ulus devletlerin sistemin en önemli aktörleri olarak varlığını sürdürebilmesi için sistemin diğer önemli bir aktörü konumunda olan hükümet dışı örgütleri dikkate alması ve onlarla işbirliği içinde olması gerekir.

Kaynakça

- Abdulahkimoğulları, E. ve Kedikli, U. (2006), “Bir Hükümet Dışı Kuruluş Modeli Olarak Uluslar Arası Af Örgütü ve İnsan Haklarının Gelişimine Katkısı”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 3(2), 1-31
- Amin, S. (2007), Avrupa Merkezilik, (Çev. M. Sert), Çiviyazıları Yayınevi, İstanbul
- Ateş, D. ve Uysal, A. (2006), “Merkez- Dışı Ülkelerdeki Ulusötesi Sivil Toplum Kuruluşları (Stk): Dış Politika, Finansman ve Meşruiyet, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 63- 85
- Bağcı, C. (2003), “Historical Evolution of NGOs: NGO Proliferation in the Post-Cold War Era”, *Avrupa Günlüğü*, No: 4, 299-326
- Başlar, K. (2005), Uluslararası Hukukta Hükümet Dışı Kuruluşlar, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- Brubaker, R. (2010), Fransa ve Almanya’da Vatandaşlık ve Ulus Ruhı, (Çev. V. Pekel), Dost Kitabevi, Ankara
- Cain, E. J. (1994), Türkiye Çevre Vakfı Gönüllü Kuruluşlar Toplantısı, Önder Matbaası, Ankara
- Cox, K.(1999), “Should Amnesty International Expand Its Mandate To Cover Economic, Social And Cultural Rights,” *Arizona Journal Of International And Comparative Law*, 16(2), 263
- Craplet, M., (1997), “The Role of Non-Governmental Organizations”, *Addiction*, 92(3), 103-108
- Çaha, Ö.(2003), Aşkın Devletten Sivil Topluma, Gendaş Kültür Yayınları, İstanbul
- Çam, Esat (1999), Siyaset Bilimine Giriş, Der Yayınları, İstanbul
- Erdem, H. H.(2010), Devlet - Ulusun Sonu, Ezgi Kitabevi, Bursa
- Erözden, Ozan (2008), *Ulus Devlet*, On İki Levha Yayınları, İstanbul
- Giddens, A., (2005), Ulus Devlet ve Şiddet, (Çev. C. Atay), Devlin Yayınları, İstanbul

- Guibernau, M., (1997), Milliyetçilikler 20. Yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler, (Çev. N. N. Domaniç), Sarmal Yayınevi, İstanbul
- Habermas, J. (2008), Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti, (Çev. M. Beyaztaş, Bakış Yayınları, İstanbul
- Heywood, A. (2011), Siyaset Teorisine Giriş, (Çev. H. M. Köse), Küre Yayınları, İstanbul
- Kayrak, M. (2006), “Yolsuzlukla Mücadelede Uluslararası Örgütler”, *Sosyo Ekonomi Dergisi*, 2(4), 85- 108
- Kazgan, G. (2009), Küreselleşme Ve Ulus-Devlet Yeni Ekonomik Düzen, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Kloby, Jerry (2005), Küreselleşmenin Sefaleti, Güncel Yayınları, İstanbul
- Köker, L. (2008), Demokrasi, Eleştiri ve Türkiye, Dipnot Yayınları, Ankara
- Rawls J. (1971), A Theory of Justice, Oxford University Press, London
- Robertson, R., (1996), Globalization, Sage Publication, London
- Lipson, L. (2005), Siyasetin Temel Sorunları, (Çev. F. Yavuz), İş Bankası Yayınları, İstanbul
- Otto D., (1996), “Nongovernmental Organizations in The United Nations System: The Emerging Role of International Civil Society”, *Human Rights Quarterly*, Vol. 18
- Scoble H. M. Ve Wiseberg, L. S. (1974), “Human Rights And Amnesty International,” *Annals of The American Academy Political and Social Science*, 4(13), 15-16
- Smillie, I., (1997), “Ngo’s Development Assistance: A Change in The Mind Set”, *Third World Quarterly*, 18(3), 563-577
- Smith, A. D. (2002), Ulusların Etnik Kökeni, (Çev. S. Bayramoğlu ve H. Kendir), Dost Kitapevi, Ankara
- Sobacı, M. Z. (2011), “Politika Transferi Bağlamında Kamu Yönetiminde Neo-Liberal Reformların Yayılması: Açık Toplum Enstitüsünün Rolü”, *Sosyo Ekonomi*, 7(16), 191-210
- Stewart, S., (1997), “Happy After in The Market Place: Non-Governmental Organizations and Civil Society”, *Review of African Political Economy*, 24(71), 11-34
- Touraine, Alain (2001), The New Capitalist Society, Brill, Boston
- Türküne, M.(2009), “Ulus-Devlet ve Milliyetçilik”, M. Türküne (Ed.),*Siyaset, Opus Yayınları*, İstanbul, 631-666
- Young, M. (1998), “External Monitoring of Domestic Religious Liberties”, *Brigham Yound Uiversity Law Review*, 2, 501-514